

LA SVIZRA SCO TERRITORI LINGUISTIC PER IL RUMANTSCH

80 ONNS RUMANTSCH SCO LINGUA NAZIUNALA SVIZRA

● Daniel Telli
Lia Rumantscha

Il 20 da favrer 2018 è passads 80 onns dapi ch'il rumantsch è vegni declerà cun in resultat da 92% vuschs affirmativas a la votaziun dal pievel sco quarta lingua naziunala da la Svizra. A chaschun da quest giubileum ha la Lia Rumantscha (LR), l'organisaziun tetgala da las uniuns linguisticas e culturalas rumantschas, dà in'egliada en l'avegnir. Tge spetga la cuminanza linguistica rumantscha? Tge sfidas vegn ella ad inscuntrar?

Demografia ed economia

In tema central è franc la situaziun demografica ed economica da las vals alpinas. Ils territoris tradiziunals da la lingua rumantscha èn segnads dapi onns da la diminuziun da la populaziun. Scolas vegnan serradas u fusiunadas, piazzas d'emprendissadi svaneschan, piazzas da lavur van a perder. Ils giuvens èn sfurzads dad ir en ils centers per sa scolar e ston s'adattar linguisticamain. Almain in terz da la populaziun rumantscha viva oz ordaifer il territori tradiziunal da la lingua. Territoris monolingvs rumantschs datti strusch pli.

Medias

In ulteriur quità pertutga la purschida mediala en lingua rumantscha. Igl è stà legraivel che la populaziun svizra ha ditg bain na a l'iniziativa No Billag. In votum cuntrari avess muntà la fin dal servetsch public medial e da l'existenza da Radio-television Svizra Rumantscha (RTR), ina pitga impurtanta per la derasaziun e la promoziun da la lingua. Tuttina basegna la cuntrada mediala rumantscha in ulteriur svilup che resguarda d'ina vart il basegn actual per gasettas stampadas e da l'otra vart la preparaziun dal terrain per l'avegnir digital che na sa ferma betg avant ils cunfins da nossas valladas. En il rom dal project «Medias rumantschas 2019» formulescha la LR cun ils acturs principals ina strategia per la purschida futura dals meds da massa rumantschs.

Minorità en in mund globalisè

Ils territoris rumantschs na pon e na vulan betg s'isolar, els dattan mintg'onn

alloschi a millis da giasts. L'Engiadina'Ota per exempel è gia dapi onns in territori quadriling: rumantsch, tudestg, talian ed englais coexistan. Per la lingua n'èsi betg simpel da defender qua sia posiziun. Il rumantsch giada però bleras simpatias e po profitar dal scharm da la diversità gist pervia da sia particularità, sia pitschnadad e sia colliaziun intensiva da lingua e cultura alpina.

Promoziun independenta da criteris geografics

Il fatg ch'ina gronda part da las e dals Rumantschs èn da chasa en Svizra e betg pli mo en il territori tradiziunal da la lingua dess bun motiv da considerar tut il pajais sco territori da la quarta lingua naziunala. Quest fatg sa preschenta era sco nova circumstanza che na duess betg vegnir negligida en l'ulteriura discussiun da mesiras da promoziun. Betg il davos contribuescha la finala il rumantsch a l'identità speziala da la Svizra.

La Confederaziun renconuscha la necessità da promover linguas minoritaras er ordaifer lur territoris tradiziunals. Uschia prevesa la Missiva da cultura 2016–2020 tranter auter mesiras per rinforzar la posiziun dal talian sin champ naziunal. Il chantun Grischun, la LR ed ulteriuras organisaziuns èn s'engaschadas cun success per mesiras che duain pussibilitar da promover ordaifer il territori linguistic tradiziunal. Enfin l'onn 2020 vul la Confederaziun sclerir tge mesiras ch'i duvrass.

Ina redefiniziun dal princip territorial na dastga però betg laschar d'ina vart il territori tradiziunal dal rumantsch. Malgrà ils svilupps demografics ed economics inquietants gioga quel anc adina ina rolla impurtanta per mantegnair e dar vinavant la lingua. Cuzunt èsi impurtant ch'ils uffants possian emprender vinavant rumantsch en scola, e quai er en lieus ch'èn daventads bilings suenter ina fusiun. La LR vegn a s'engaschar en il rom da la proxima Missiva da cultura 2021–2024 per mesiras concretas per rinforzar la promoziun dal rumantsch er en las regiuns ch'èn rumantschas per tradiziun.

